

amor, nisi utique is, quo veritas adamatur? Rationis sum compos, veritatis capax; sed utinam non forem, si amor mihi defuerit! Non sum securus a securi, si absque eo inveniar. Valde omnino mihi amandus est, per quem vivo, sapio; si non ingratus sum et indignus. Dignus plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, vivere recusat, et mortuus est; et qui tibi non sapit, desipit; et qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. Propter temetipsum, Deus, fecisti omnia; et qui esse vult sibi, et non tibi, nihil esse incipit inter omnia. Pro his ergo ita sum amans te, quantum possum; sed est quod me plus movet, plus urget, plus accendit; super omnia, inquam, reddit amabilem te mihi, Jesu bone, calix quem bibisti; opus nostræ redemptionis. Hoc omnino amorem nostrum facile vindicat totum sibi; hoc est quod nostram devotionem et blandius allicit, et justius exigit, et acutius stringit, et afficit vehementius. »

Anagogice S. Bernardus, tract. *De Diligendo Deo*, post incipit: « Memoria mea, inquit, in generatione sæculorum; hoc dicit, quia quamdiu stare præsens cernitur sæculum, in quo generatio advenit, et generatio præterit, non deerit electis consolatio de memoria, quibus nondum de præsentia plena refectio indulgetur. Unde scriptum est: Memoriam abundantiae suavitatis tuæ eructabunt, haud dubium quin hi quos paulo superius dixerat: Generatio et generatio laudabit opera tua. Memoria ergo in generatione sæculorum, præsentia in regno cælorum. Ex ista glorificatur jam assumpta electio, de illa interim peregrinans generatio consolatur. » Deinde subjicit, qui hujus boni sint capaces, qui non. « Sed interest, inquit, quænam generatio ex Dei capiat recordatione solamen. Non enim generatio prava et exasperans, cui dicitur: Væ vobis, divites, qui habetis consolationem vestram; sed, quæ dicere veraciter potest: Renuit consolari anima mea. Hinc plane et credimus, si secuta adjecerit: Memor fui Dei, et delectatus sum. Justum quippe est, ut quos præsentia non delectant, præsto eis sit memoria futurorum; et qui de rerum fluentium qualibet affluentia despiciunt consolari, recordatio illos delectet æternitatis. Et hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium non quæ sua sunt, sed faciem Dei Jacob. Dei ergo quærentibus et suspirantibus præsentiam, præsto interim et dulcis memoria est, non tamen qua satientur, sed qua magis esuriant, unde satientur. Hoc ipsum de se eibus ipse testatur, ita dicens: Qui edit me, adhuc esuriat, et qui eo cibatus est: Satiabor, inquit, cum apparuerit gloria tua. Beati tamen jam nunc, qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam quandoque ipsi, et non alii, saturabuntur. Væ tibi, generatio prava atque perversa; væ tibi, popule stulte et insipiens, qui et memoriam fastidis, et præsentiam expavescis. »

Mystice, spiritus B. Virginis dulcissimus est.

Unde Ecclesia eam invocat: « Salve, regina, mater misericordiae, vita, dulcedo, et spes nostra, salve. » Audi S. Bernardum, serm. 4 *De Assumpt.*: « Quis, inquit, misericordiae tuæ, o Benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare? Nam longitudo ejus usque in diem novissimum invocantibus eam subvenit universis. Latitudo ejus replet orbem terrarum, ut tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic et sublimitas ejus civitatis supernæ invenit restaurationem, et profundum ejus sedentibus in tenebris et umbra mortis obtinuit redemptionem. » Et superius idem S. Bernardus dixerat: « Sileat misericordiam tuam, Virgo beata, si quis est qui invocatum te in necessitatibus suis, sibi meminerit defuisse. Nos quidem, servuli tui, cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hoc potius nobis ipsis; laudamus virginitatem, humilitatem miramur; sed misericordia miseris sapit dulcius, misericordiam amplectimur clarius, recordamur sæpius, crebrius invocamus. » Idem S. Bernardus, sermone in illud: « Signum magnum, » ait, peccatorem vereri posse accedere ad Deum, qui ignis consumens est; ne, quemadmodum fluit cera a facie ignis, sic pereat ipse a facie Dei. Et mox: « Quid, inquit, ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile; tota suavis est, omnibus offerens lac et lanam. » Et infra: « Quæ ad eam pertinent, plena omnia pietatis et gratiæ; plena sunt mansuetudinis et misericordiae. Denique omnia omnibus facta est, sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitricem se fecit; omnibus misericordiae sinum aperit, ut de plenitudine ejus accipiant universi. » Rursum Damasceus, orat. 2 *De Assumpt. Virg.*: Dei Mater, inquit, « est inexhaustum pelagus gaudii, unica mæroris obliteratio, pharmacum ex omni pectore dolorem propulsans. » Si ergo tristaris, invoca B. Virginem, ipsa tibi sua gaudia communicabit.

Quocirca S. Agnes S. Brigide (ut habetur lib. IV *Revelat.* cap. xi) apprens, eique laudes Deiparæ narrans, hanc conclusionem eliciendam relinquit: « Sicut sole illuminantur et inflammantur cælestia et terrestria, sic ex dulcedine Mariæ nullus est qui non per eam, si petitur, sentiat pietatem. » In ea ergo impletur illud *Prov.* xxxi: « Lex clementiæ in lingua ejus. » Unde S. Ambrosius S. Mariam vocat manna; sic enim ait in *Psalm.* xxi, in fine: « Quin potius, inquit, ipsam Mariam manna dixerim, quia est subtilis et splendida, suavis et virgo, quæ velut cælitus veniens, cunctis Ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit; quem qui edere aut manducare neglexerit, vitam in semetipso habere non poterit, sicut ipse Dominus ait: Nisi quis manducaverit carnem meam, » etc.

Denique memoria B. Virginis est in generationes sæculorum, quia durat per omnia sæcula, non tantum apud Christianos, sed et apud infideles et

dulcissima est

Saracenos. In Alcorano enim eorum multa ei præclara dantur elogia, ac inter alia, quod ipsa sit virgo et mater Christi, summi et sapientissimi Prophetæ, quodque Angeli salutarint eam dicentes: « O Maria, præ cunctis mulieribus Deus elegit te, et Verbum Dei concipies, tu es mundissima virgo, » etc.

29. QUI EDUNT ME, ADHUC ESURIENT: ET QUI BIBUNT ME, ADHUC SITIENT. — Ostendit sapientia se dulciorem esse melle et favo, quia dulcedo mellis, si multum comedatur, parit fastidium et nauseam. At vero dulcedo sapientiæ quæ magis gustatur, eo magis appetitur et esuritur; et, quod mirum est, satiat impletque mentem, et tamen mens satiata ulterius ea satiari et impleri desiderat. Unde Tigurina vertit, *qui me comederint, esurient amplius; et qui me biberint, adhuc sitiunt; Syrus, sitiunt me.*

Nota primo: Sapientia, inquit Palacius, vocat se cibum et potum. Plane, quia ipsa est eminenter omnia; et vir pius credat hoc loco Sapientiam meminisse de se, ut futura erat in Eucharistia, in qua ipsa est vere cibum, vere potus. Nota secundo: Si est vere cibum et potus, non est quod ultra eam requiras, in his enim vita nostra continetur. Nota tertio rem miram: Sapientia ipsa est cibum, ipsa est esuries; nam qui eam comedit, eam esurit. Ut enim Deus simul est unus et trinus, misericordiam et justus; ita sapientia simul satiat animam, et nihil ultra eam quærat; ita vero satiat, ut simul desiderium sui ac esuriam accendat. Non igitur erit unquam in cælo fastidium.

Luculenter et pie hanc sententiam explicat B. Macarius Ægyptius, S. Antonii discipulus, qui floruit anno Christi 370, tota homilia 10, loquens de viris eximie sanctis: « Animæ, inquit, Dei ac veritatis amantes, quæ Christum in fide ac spe summa induere perfecte desiderant, aliorum admonitione non multum indigent, nec desiderio cælesti aut erga Dominum amore, in quo aliquatenus immittunt patienter ferunt; sed totæ penitus cruci Christi affixæ, spiritalem promotionem erga sponsum spiritalem in seipsis quotidie sentiunt et agnoscunt. Et cum desiderio cælesti vulneratæ sint, et justitiam virtutum esuriant, illustrationem Spiritus Sancti summa ac inexplebili aviditate expectant. » Subdit deinde, originem hujus aviditatis esse lumen cælestis: « Quod si forte beneficio fidei suæ notitiam mysteriorum divinarum adipisci merentur, aut lætitiæ gratiæ cælestis participes fiunt, non confidunt in seipsis, arbitantes se aliquid esse; sed quanto magis abundant donis spiritalibus, tanto vehementius et sine satietate desiderii cælestis inquirunt; quantoque magis spiritalem profectum in se senserint, tanto plus esuriunt ac sitiunt participationem et augmentum gratiæ; et quanto spiritaliter locupletiores sunt, tanto se pauperiores existimant; et absque satietate spiritali desiderio feruntur erga sponsum cælestem, ut ait Scriptura: Qui edunt me, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Denique earum ingentia lucra et præmia addit: « Hujusmodi

animæ, quæ tam ardenti et insatiabili dilectione flagrant erga Dominum, dignæ sunt vita æterna; quare merentur ab affectionibus redimi, accipiuntque perfectam illuminationem et participationem sancti et arcani Spiritus, ac mysticæ societatis, in plenitudine gratiæ. At vero socordes ac minime viriles animæ, quæ talia non exquirunt, intus revera vivunt in carne, » etc.

Causa est, præstantia sapientiæ, quæ ita plena est sapore et dulcedine, ut nunquam piene degustari possit, quin ulterius gustari desideretur. Audi S. Gregorium, homil. 36 *in Evangel.*: « Hoc distare, inquit, fratres charissimi, inter delicias corporis et cordis solet, quod corporales deliciae, cum non habentur, grave in se desiderium accendunt; cum vero avide eduntur, comedentem protinus in fastidium per satietatem vertunt. At contra, spirituales deliciae, cum non habentur, in fastidio sunt; cum vero habentur, in desiderio; tantoque amplius a comedente esuriuntur, quanto et ab esuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet; in istis appetitus vilis est, et experientia magis placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat; in istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritales deliciae appetitum in mente dum satiant, quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur. Et ideo non habita, amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Proinde Psalmista nos admonet, dicens *Psalm.* xxxiii: Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus, q. d. Suavitatem ejus non cognoscitis, si hanc minime gustatis; sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. »

Esuries ergo est optima dispositio et præparatio ad comparandam sapientiam. Id ipsa Sapientia docuit D. Henricum Susonem, uti ipse refert in *Dialog.* cap. xxiii: « Spiritalis, inquit, esuries, et præsens sive actualis (ut vocant) devotio potius te ad me percipiendum, quam sola consuetudo movebunt. Anima in cælesti abstractæ vitæ domicilio vel inclusorio, intime sentire ac dulciter perfrui me cupiens, vitis oportet ut sit ante nudata ac expoliata, ornata virtutibus, libera ab occupationibus supervacaneis, rosæ purpureis flagrantissimæ charitatis consita, et frugantibus humilis abjectionis violis, et albicantibus inviolatæ puritatis ac castimonie liliis stipata. Lectulum mihi vel thalamum efficiat in verâ cordis pace, siquidem in pace factus est locus meus: suis me stringat ulnis, omnem excludendo amorem alienum et extraneum: « Spore quem hinc secus ipse fugere consueverim, quam solent milvium aviculæ devitare. Cantet mihi cantica Sion, id est, ardentissimi amoris, cum attentissima ac devotissima laude. Tum vero ipse quoque vicissim amplexabor illam, et, meo innixam pectori, tranquillam faciam experiri requiem, perspicuam

ac manifestam contemplationem, inexpertam fruitionem, quamdam sempiternæ suavitatis degustationem, et perennis beatitudinis experimentum. Quæ quidem ipsa soli sibi servare debebit, dicens cum Propheta: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Alieni enim ista non sentiunt, nec percipiunt. Dicet ergo cum intimo cordis suspirio: Vere tu es Deus absconditus; tu es bonum illud occultum, quod nemo novit nisi qui accipit.»

Tropologice, hic disce certum signum et effectum sapientiæ, virtutis et profectus esse, magis semper eam esurire et sitire; quia sapientiæ et virtutis sui acuit desiderium, eoque magis quo ipsa crescit. Acres ad id ipsum, ex hisce Ecclesiastici verbis, stimulos studioso sapientiæ et virtutis adhibet Faustus Rhegiensis Episcopus, *Instruct. ad Monachos*, in fine, quæ exstat in *Appendice Biblioth. SS. Patrum*, p. 1566: «Simus, inquit, in opere Dei indeficientes propter æternam retributionem, et quotidie ad meliora tendamus. Ipsa enim apprehendendi aviditas, ipsa consuetudo proficiendi semper nos ad majora provocet; et ubi viderit Deus devotionem animæ, ardentem insinuat affectum; et quanto nos arserimus ad studium, tanto ille addet ad gloriam. Qui habet, dabitur illi, et superabundabit. Et alio loco dicit: Posui adjutorium super potentem. Gratia enim de gratia nascitur, et profectus profectibus serviunt, luera lucris, et merita meritis locum faciunt, ut, quanto plus acquirere cœperit, tanto plus acquirere conetur; et quanto avidius de sapientiæ bonis hauserit, tanto plus haurire desideret; sicut ipsa de se loquitur Sapientia: Qui edunt me, adhuc esurient. Urgeamus cursum nostrum, ut crescat in novissimo vita nostra. Quæramus usque in finem, unde sine fine gaudere mereamur. Sed esto, non possumus exercere corporis labores, conferamus nos ad spiritualium honorum desiderium, ad compunctionis et charitatis augmentum. Si quotidie in cordibus nostris disponamus ascensus, nulla infirmitate, nulla ætate lassari possunt mentes, ut spiritualibus quibusdam gradibus ascendere mereamur ad promissa Domini nostri Jesu Christi.» Plura vide apud nostrum Alvarez de Paz *De Natura perfectionis*, lib. III, part. II, cap. XIV et XV, fructu 6.

Porro S. Augustinus, lib. XV *De Trin.* cap. II: «Qui me manducant, inquit, adhuc esurient; et qui bibunt me, adhuc sitient. Manducant et bibunt, quia inveniunt: et quia esuriant ac sitiunt, adhuc quærunt. Fides quærit, intellectus invenit; propter quod ait Propheta Isaias cap. VII: Nisi credideritis, non intelligetis. Et rursus: Intellectus eum quem invenit, adhuc quærit. Deus enim respexit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum.»

Mystice B. Virgo, quo magis a fidelibus amatur, desideratur et colitur, eo majorem in eis sui amoris, desiderii et cultus esuriam sitimque excitat, quia eo magis suam charitatem, potentiam,

opem ostendit. «Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra,» inquit S. Bernardus, homil. 4 super *Misus est*. Idem, serm. *in Visitatione*: «Omnibus, inquit, omnia facta est (S. Maria) sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debitorum se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperit, ut de plenitudine ejus accipiant universi, captivus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiæ, denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanæ substantiam, ut non sit qui se abscondat a calore ejus.»

Denique pie æque ac germane idem S. Bernardus in *Jubilo* hæc attribuit Jesu Christo:

Qui te gustant (inquit) esuriunt;
Qui bibunt adhuc sitiunt;
Desiderare nesciunt,
Nisi Jesum, quem diligunt.

Id particulatim explicat, dum subdit:

Jesu, decus angelicum,
In aure dulce canticum,
In ore mel mirificum,
In corde nectar cœlicum.

Unde ad eum anhelans concludit:

Desidero te millies,
Mi Jesu, quando venies?
Me lætum quando facies?
Me de te quando saties?

Porro, sicut *qui edunt me, adhuc esurient*, ad litteram verum est de Christo, quem edimus in Eucharistia, et tamen eundem esurimus, iterumque edere gestimus: sic idem pariter ad litteram vere dici potest de B. Virgine. Mirum hoc, sed verum. Quoties enim comedimus carnem Christi in Eucharistia, toties in eadem comedimus realiter carnem B. Virginis: quia caro Christi est caro B. Virginis: imo ipsissima caro Christi, antequam in incarnatione a B. Virginis carne decideretur et daretur Christo, fuit propria caro B. Virginis, ejusque anima informabatur et animabatur. Sicut ergo et quotidie esurimus carnem Christi in Eucharistia, sic et esurimus in eadem carnem B. Virginis, ut virgineas ejus dotes et mores imbibamus, nobisque incorporemus. Idque faciunt non soli sacerdotes et Religiosi, sed omnes Christiani; omnes enim sua, æque ac Christi carne pascit B. Virgo in Eucharistia. Atque hinc ille virginitatis et angelicæ puritatis amor in digne et frequenter communicantibus. Sane fideles omnes hæc de causa uti Christum: sic B. Virginem assidue corde, ore et opere gestare debent; imo in B. Virginem quasi transire et transmutari, sicut ferrum igne candens transit in ignem, et sicut panis fermento conditus in fermentum quasi immigrat et transit. Unde Christus se suæque comparat fermento, *Matth.* cap. XIII, 33. Atque hæc de causa Christus suam carnem reliquit in Eucharistia, optante, et forte orante, id B. Virgine, ut se

intime fideli cuique per omnia temporum sæcula uniret et incorporaret. Vide hic eximiam charitatem Christi et B. Virginis in nos, ut nos vicissim in eum cor totum defigamus, imo in eum quasi transeamus, ac dicamus cum S. Paulo: «Quis nos separabit a charitate Christi? Certus sum quia neque mors, neque vita,» etc. *Rom.* VIII.

30. QUI AUDIT ME, NON CONFUNDETUR: ET QUI OPERANTUR IN ME (id est, qui mihi navant operam), NON PECCABUNT. — Tigurina, *qui me audit, in nullam prorsus ignominiam incidet; et qui navant operam, non peccabunt*; Syrus, *qui audit me, non cadet; et omnia opera ejus corruptelam non patientur*. Duplicem hic fructum promittit Sapientia sui studiosis, scilicet quod duplex evadent malum, nimirum confusionem et peccatum. «Qui, inquit, audit me,» id est, qui mihi auscultat, qui mihi obedit, nunquam pudore suffundetur; quia nihil aget, cujus eum pudere possit; sed omnia perficiet sapienter, ut de iis letari et gloriari queat: quare æternam reproborum confusionem evadet, nec spe sua potiendi gloria cœlesti frustrabitur, sed eam certo assequetur. «Et qui operantur in me, id est, ait Jansenius, qui sua per me obeunt negotia, non peccabunt» in eis: sed sua omnia uti prudenter, ita et feliciter peragent. In priori ergo membro *ἐπιθυμῶν*, id est, felicitatem promittit; in secundo *ἐπιπραξίαν*, id est, bonam operationem.

Mystice, utrumque sui cultoribus sibi que devotis præstat B. Virgo, uti ex omni sæculorum omnium historia liquet: quare si quis a peccato et pudore immunis vivere velit, si gratiam et salutem sibi assecurare, si quis magnum perseverantiæ donum nancisci cupiat, illud identidem a Deo per intercessionem B. Virginis efflagitet. Perire enim et damnari nequit, qui tantam apud Deum patronam habet; nisi quis ultro se in scelerem et gehennam præcipitet, uti faciunt nonnulli stolidi, qui impune in suas cupiditates ruunt, præsumptuose præfisi de ope B. Virginis, cui se devotos dicunt, eo quod in ejus honorem sabbato jejunent, Rosarium recitent, vel similem ei cultum exhibeant. Qui sane in B. Virginem

injuri sunt, tum quod de ejus misericordia impie præsumant, tum quod cultum ejus tot criminibus inquinant, dedecorent et infament, ideoque duplici damnatione digni sunt.

Tropologice S. Bernardus, serm. *De Septem Donis*: «Operemur, inquit, in Sapientia quæ dicit: Qui operantur in me, non peccabunt; ager enim est mundus, ait Veritas. Fodiamus in eo, thesaurus absconditus latet, effodiamus eum; ipsa est enim sapientia quæ trahitur de occultis. Omnes eam quærimus, omnes concupiscimus eam; sed frustra quærit, qui in lectulo suo quærit, neque in terra suaviter viventium invenitur. Lectulus est, et ibi gigantem quæris; tuus est, et ibi speras invenire qui diversoria semper ignorat. Si quæritis, inquit, quærite, convertimini, et venite. Quæris, unde? a lectulo tuo. Quæris, unde convertaris? a voluptatibus, inquit, tuis avertere.»

31. QUI ELUCIDANT ME, VITAM ÆTERNAM HABEBUNT. — Tigurina, *interpretes mei vitam æternam consequentur, nisi sapientiam, quam verbis elucidant, factis pravis obscurent*. Equidem videtur difficile et rarum, ut tam rebelli sit animo S. Scripturæ interpres, ut resistat veritati quam jugiter interpretatur, maxime cum Sapientia adeo benigna sit, ut continenter fere suos elucidatores vocet ad se, ait Palacius. Sententia hæc jam deest in Græco et Syro. Sapientia recensuit promissitque præmia discipulo, qui audit sapientiam, vers. præcedenti; nunc præmium assignat doctori et interpreti, qui scilicet non seipsum suamque gloriam, sed Sapientiæ Deique laudem aucupatur et celebrat. Præmium est vita et gloria æterna, quia, ut ait Daniel cap. XII: «Qui docti fuerint, fulgebunt ut splendor firmamenti: et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.» Nam, ut ait S. Bernardus, serm. 39 *in Cant.*: «Benignus est spiritus Sapientiæ, et placet illi doctor benignus et diligens, qui ita cupiat satisfacere studiosis, ut morem gerere tardioribus non recuset. Denique, qui elucidant me, vitam æternam habebunt, ait ipsa Sapientia. Quo quidem præmio ego fraudari noluerim.»

SEXTA PARS CAPITIS,

QUA DOCET SAPIENTIA, SE IN LEGE MOYSI ET PROPHETIS CONTINERI, AB IISQUE EXQUIRENDAM; SED MAGIS A CHRISTO, QUI MOSIS ET PROPHETARUM DICTA COMPLEVIT; UNDE CHRISTI PLENAM PERFECTAMQUE SAPIENTIAM COMPARAT FLUVIIS COPIOSIS, PHISON, TIGRI, EUPHRATI, JORDANI, GEHON, IMO MARI.

32 et 33. HÆC OMNIA LIBER VITÆ, ET TESTAMENTUM ALTISSIMI, ET AGNITIO VERITATIS. LEGEM MANDAVIT MOYSES IN PRÆCEPTIS JUSTITIARUM, ET HEREDITATEM DOMUI JACOB, ET ISRAEL PROMISSIONES. — Hæc et sequentia censet Jansenius esse verba non Sapientia,

sed Siracidis qui hic interloquatur, explicetque et confirmet verba Sapientiæ; sed nihil obstat quominus accipiamus ea ut verba Sapientiæ, quæ hic pergat loqui, ostendatque ubi et quibus in libris ipsa tradita sit, ideoque in iisdem

legenda et perquirenda. Nam inferius vers. 40, pergit loqui Sapientia, dicitque: «Ego Sapientia effudi flumina. Sensus ergo est, q. d. Hæc omnia quæ hactenus in meam laudem a me dicta audistis, subaudi, continet, tradit et præstat liber vitæ, id est liber legis (Pentateuchus Mosis) et Prophetarum, qui dicitur *Liber vitæ*; quia, si eum observes, perlinges ad vitam æternam. Idem dicitur *Testamentum Dei*, quia continet extremam et summam ejus voluntatem, et pactum cum hominibus, estque ipsa *agnitio veritatis*, puta veri Dei, veræ fidei et religionis, veræ salutis, veræ virtutis, quæ una est via ad salutem assequendam: liber, inquam, legis, quem «mandavit Moyses,» dando «præcepta justificarum,» id est jasta, imo justissima, quæ essent quasi hæreditas perpetua Israeli, eique promitterent et præstarent hæreditatem fertilem, stabilemque possessionem Judææ in hac vita, et in futura æternam paradisi cælestis regnique Dei. Unde Græca breviter sic habent, *hæc omnia* (subaudi, continet, vel sunt) *liber fœderis Dei altissimi; lex quam præcepit nobis Moyses, ac dedit nobis hæreditatem* (hæreditario scilicet jure possidendam) *in synagogis Jacob*. Ubi nota: Si intelligas verbum *sunt*, significatur quod Sapientia sit liber vitæ, testamentum Altissimi, agnitio veritatis, lex quam mandavit Dominus. Unde Tigurina, *hæc omnia ipse liber vitæ et pacti Dei celsissimi sunt, veritatis scientia, et lex quam Moyses præcepit justissimis tulit populis Jacob hæreditariam, una cum promissionibus ad Israelitas pertinentibus*.

Alii vero subaudiunt verbum non sunt, sed continet, eodem fere sensu. Unde Syrus, *universa hæc, inquit, in libro testamenti Domini scripta sunt, lex quam mandavit mihi Moyses, hæreditas est congregationi Jacob*. Unde illud regii Psaltis *Psalms. CXVIII: «Portio mea (hæreditaria), Domine, dixi, custodire legem tuam.»*

Post hunc versum Græca, Complutenses et Tigurina hunc addunt, *ne elanguescite, quominus fortes sitis in Domino* (Tigurina, *ne elassescatis cum Domino fortiter agere*), *ut ipse vicissim confirmet vos. Adhærescite ei, Dominus omnipotens solus Deus, et non est alius præter ipsum servator*. Verum Græca Romæ emendata, Syrus et Latini omnes hæc omittunt.

Vers. 34 et 35. POSUIT DAVID PUERO SUO EXCITARE REGEM EX IP SO FORTISSIMUM, ET IN THRONO HONORIS SEDENTEM IN SEMPTERNUM. QUI IMPLET QUASI PHISON SAPIENTIAM, ET SICUT TIGRIS IN DIEBUS NOVORUM. — A Moysæ quasi typo, transit ad Christum quasi antitypum. Quia enim dixit sapientiam in lege Moysis et Prophetis descriptam contineri, ne quis in iis quasi fine et termino, plenaque sapientia sistendum putet, subjicit, per Moysen et Prophetas tendendum esse ad Christum, qui est finis legis et Prophetarum; Christus enim solus plenam perfectamque sapientiam, adumbratam tantum per Moysen et Prophetas, mundo attulit et docuit, juxta illud *Joannis I,*

vers. 17: «Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.» Prior versus deest iam in Græco et Syro; sed olim in Græco exstitisse liquet ex nostro Interprete, qui illud in suo exemplari legit, uti hoc loco fatetur Jansenius. Neque enim probabile est, inquit, illum de suo tam multa addidisse, quibus nihil tale in suo exemplari correspondisset. «Posuit» ergo, scilicet Deus, qui David fecit «regem,» eique promisit filium eo potentiorum, puta Messiam sive Christum. Hebræi enim sæpe suppositum ex circumstantiis vel antecedentibus quasi notum, et cuius obvium, subaudiendum relinquunt. Sic hic Sapientia, quia Deo est familiarissima et intima, Deum suum, quasi omnibus notum, subicit et subaudit: præsertim quia eum hoc capite sæpius, ac paulo ante vers. 32, nomine *Altissimi* nominavit; perinde ac S. Magdalena ait hortulano: «Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: et ego eum tollam;» quem? utique Christum, quo plena erat S. Magdalena, amore ejus ebria, putabatque hortulanum et alios eundem cogitare, quem ipsa cogitabat et ardebat, *Joan. xx, 13.*

Sensus est, q. d. Deus altissimus, qui vetus Testamentum et legem dedit per Moysen, «posuit,» id est statuit et sanxit, ex Davidis semine excitare Messiam «regem fortissimum,» et sempiternum legislatorem novi Testamenti, novæque legis, et doctorem novæ sapientiæ; «qui,» scilicet Christus, «implet,» Græce est *implens*, id est implebit, hoc est plene effundet, faciet abundare «sapientiam,» perinde ac «Phison» et «Tigris» abundant aquis «in diebus novorum,» id est novarum frugum prodeuntium et maturescentium, puta tempore veris (tempore æstatis etiam exundasse Jordanem patet *Josue III, 13* et vers. sequent. hic), eamque plenam perfectamque tradet Ecclesiæ et Christianis, per quam efficiet præstantissimos Doctores, Theologos, Confessores, Pontifices, Martyres, Virgines ac fideles in omni sapientia, id est virtute et sanctitate, præstantes et perfectos. Unde Tigurina vertit, *Davidi constituit se regem potentissimum creaturum ex eo, qui in solio majestatis sedeat in æternum. Qui quasi Phison omnia replet sua sapientia, et ut Tigris novarum frugum temporibus; Syrus, quia plena est sicut fluvius Phison sapientia, et sicut Tigris in diebus frugum suarum*. Ita Lyranus. Hinc patet hæc verba non convenire Salomoni, sed Christo; etsi enim Salomon mortalium fuerit sapientissimus, tamen præ Christo fuit insipiens. Unde et regnum ejus non fuit æternum, sed modici temporis et caducum; Christi vero regnum est æternum, uti hic dicitur. Ita Rabanus et Lyranus. Notat Palacius proprie hæc convenire Pentecostæ; in ea enim Christus misit Spiritum Sanctum in Apostolos, ut in eos suam sapientiam et spiritum copiose instar fluminis effunderet, imo in eos faceret quasi flu-

mina sapientiæ, quæ totum orbem inundarent. Unde apparet, quod in specie linguarum ignearum, *Actor. cap. vi.* alludit ad etymon Phison; Phison enim Hebraice idem est quod multitudo, copia, exuberantia, a radice פיש *pus*, id est luxuriari, multiplicari, exuberare. Ita Josephus, lib. I *Antiquit.* cap. II, et Isidorus, ib. XIII *Etymol.* cap. XXI.

Aliter Jansenius; censet enim quod *qui implet quasi Phison*, non referri ad Christum, sed ad Deum, præsequè suppositum verus præcedentis, q. d. Deus altissimus qui implet quasi Phison, sapientiam, hic Davidi puero suo constituit excitare regem Messiam fortissimum. Verum Messias hic non tam a fortitudine quam a sapientia laudandus venit: ergo *quod implet quasi Phison sapientiam*, ad Messiam sapientiam declarandam referendum est; alioqui tenuis et plane frustranea Messiam hic mentio induceretur.

Nec obstat Græcum, *ὁ πληθύνων*, id est *implens*, scilicet Deus; nam si regem Christum referret, dicendum fuisset *πληθύνοντα*, id est *implentem*, ut objicit ipse Jansenius; quia articulus *ὁ* sumitur pro relativo *ὅς*, id est *qui*; et forte sic legit Noster; unde vertit, *qui implet: qui*, scilicet rex Christus; hic enim præcessit, non Deus. Hebræi enim participio utuntur pro indicativo, quia eo carent. Adde antiptosis crebram esse Hebræis, ut nominativum usurpent pro accusativo: quia Hebræi casibus carent. Denique iidem sæpe subaudiunt relativum, *אשר* *asher*, id est *qui*, præsertim in epiphonemate, quale hic est, q. d. Deus excitabit regem Messiam, qui erit *ὁ πληθύνων*, id est ille celestis doctor implens omnem sapientiam.

Nota primo: Sapientia hucusque se comparavit pulcherrimis arboribus, resinis, aromatibus et floribus: nunc se in Verbo incarnato, puta Christo, qui est Sapientia Patris, tam genita quam incarnata, comparat præstantissimis sacrisque fluminibus, scilicet quatuor Paradisi, per quos mystice representabatur: sicut enim illa exuberant aqua, ita Christus gratia; et sicut illa irrigant et fecundant Paradisum, ita Christus irrigat et fecundat Ecclesiam. Rursum, sicut illa ad quatuor orbis partes tendunt, ita Christi sapientia quatuor orbis plagas pervasit et adaquavit. Tertio, quatuor flumina, ait Ambrosius, lib. *De Paradiso*, et S. Augustinus, lib. XIII *De Civit.* cap. XXI, ac Rabanus et Lyranus representant quatuor Evangelia, quibus conscripta est sapientia Christi, quæ quatuor mundi regiones occuparunt. Igitur Sapientia increata et genita hic descendit ad Sapientiam incarnatam, puta ad Christum, qui non tantum fuit redemptor hominum, sed et sapientiæ doctor; ac ex ea vers. 40 descendit ad sapientiam creatam et communicatam creaturis.

Nota secundo: Implere sapientiam, est plenam continere sapientiam; item plenam dare, docere et effundere instar Phison, qui ita plenus est aquis, ut plenitudine sua exundet, eamque effundat in campos vicinos. Est hebaismus; mis-

cetur enim *cal* cum *hiphil*, id est significatio neutra cum activa: *implere* enim est plenum continere, et plenum effundere.

Tertio, Tigris impletur aquis «in diebus novorum,» id est, dum novæ fruges adolescunt, hoc est in martio et vere: quia tum nives hieme contractæ liquantur, et in Tigrim influunt. Eadem de causa multa alia flumina in martio crescunt et intumescunt: idque fit sapientia et sapienti consilio Dei, ut scilicet fruges crescentes et maturescentes, a crescente et exundante flumine majus sugant alimentum. Audi Plinium, lib. X, cap. XVIII: «Excellentius Thebaidis regioni frumentum, quoniam palustris Ægyptus: similis ratio, sed major felicitas Babyloni ac Seleuciæ, Euphrate ac Tigri restagnantibus (exundantibus), quoniam ibi rigandi modus manu temperatur.»

Quarto, qui sint Tigris et Euphrates, constat; de Phison et Gehon dubium est. S. Hieronymus, Josephus, Epiphanius, S. Augustinus, S. Ambrosius, Isidorus, Rabanus, Glossa et passim alii censent Phison esse Gangem «qui circuit terram Hevilath,» ut dicitur *Genes. II, 11*, id est Indiam, quæ est intra Gangem, «ubi nascitur aurum» optimum; imo ipse Ganges, teste Plinio, aurifer est et gemmifer; et Gangem exundare æque ac Nilum docet Plinius loco jam citato. Ganges etiam recte vocatur Phison, id est multitudo, quia in Gangem decem magna flumina aquas suas exonerant. Verum, quia difficile est creditu Paradisum, qui Hebr. vocatur *gan*, id est hortus voluptatis, tot tamque vastas regiones, quot inter Euphratem, Gangem et Nilum interjacent, complexum esse; hinc Pererius, Oleaster, Eugubinus, Vatablus et alii probabiliter opinantur Phison et Gehon esse duos fluvios, qui ex confluxu Euphratis et Tigris, cum rursus se dividunt et diffluunt, nascuntur, ac post varios anfractus labuntur in sinum Persicum. Unde Q. Curtius, lib. V, et Plinius, lib. VI, cap. XXVII, unum horum vocat Phasitigrim, qui videtur esse Phison. Vide quæ de hac quæstione dixi *Genes. II, 8.*

36. QUI ADIMPLET QUASI EUPHRATES SENSUM: QUI Vers. 36. MULTIPLICAT QUASI JORDANIS IN TEMPORE MESSIS, — q. d. Christus adimplet, id est plenum perfectumque promittit profertque sensum, Græce *σύνεσις*, id est intelligentiam, sicut Euphrates plenas promittit funditque aquas. Unde Tigurina, *in modum Euphratis fecundat ingentium* Christus. Idem «multiplicat,» id est multum docendo effundit sensum et sapientiam, sicut «Jordanis in tempore messis» aquis exundat. Jordanem adjungit quatuor sacris fluminibus Paradisi, quia et ipse sacer est ex Terra sancta quam interluit, et ex miraculoso transitu Hebræorum per illum sicco pede, ducit Josue, *Josue, cap. III.* Item ex habitatione Eliæ, Elisei et Prophetarum, ac S. Joannis Baptistæ, qui in Jordane baptizavit Judæos, adeoque ipsum Christum. Porro Jordanis, eadem de causa qua Tigris, exundat tempore messis, scilicet eo quod in

Phison an Ganges?

Sapientia similis quatuor fluvii Paradisi.

viciis montibus liquatæ per æstum nives, aquæ copiam in Jordanem immittant, uti docet Abulensis, Andreas Masius et Arias Montanus in *Josue* cap. iii. *Tempus enim messis vocat martium et ver.* In nisan enim, id est martio, in Judæa, utpote regione calida, primæ fruges maturescunt, ut patet ex eo quod in Paschate primæ fruges hordeaceæ Deo ex lege offerebantur: qua de causa nisan, id est martium, Scriptura vocat «mensem novarum frugum,» vel, «primum verni temporis,» *Deuter. xvi, 1*, uti ostendi *Exodi xiii, 4*. Unde Syrus hic expresse vertit, *supernat sicut Euphrates intelligentia, et sicut Jordanis in diebus nisan*, id est in martio.

Symbolice, Jordanis typus est Baptismi, quo illuminamur, ac fide et sapientia Christi donamur. Ita Rabanus.

Vers. 37. 37. QUI MITTIT DISCIPLINAM SICUT LUCEM, ET ASSISTENS QUASI GEHON IN DIE VINDEMIÆ. — Tigurina, *disciplinam profert in lucem, inundat sicut Gehon tempore vindemiæ; Syrus, effundit sicut fluvius doctrinam, et sicut Gehon in diebus vindemiæ*. Miscet fluminibus solem et lucem, quia quod sol est in cælo, hoc est flumen in terra, scilicet terræ oculus: sicut enim sol spargit lucem quæ terram illuminet, calefaciat et fecundet; sic et fluvius spargit rivos aquarum qui terram irrigent, inebriant et fecundant. Unde Hebræi hæc duo per unum idemque verbum significant: נָחַר *nahar* enim significat et illuminare et confluere; hinc *nahar* est fluvius in quem conflunt aquæ: *nahar* rursus alludit ad נֵר *ner*, id est lucerna, et ad אֵוֹר *or*, id est lux, quia fluvius est quasi lucerna et lux terræ.

Fluvius est quasi lucerna terra.

Porro, aptissime Christi sapientia comparatur luci et soli: quia ipse est sol sapientiæ, gratiæ et justitiæ, qui ejus radios mittit in omnes homines. Vide dicta *Jacobi i, vers. 17*, et *Malachiæ iv, 2*.

ET ASSISTENS QUASI GEHON. — *Tō assistens* jam non est in Græco et Syro; Jansenius illud accipit active, *q. d.* Sapientia sistit lucem, id est eam præsentem exhibet: verum latine nemo dicitur *lucem assistere*, pro eam præsentem exhibere. «Assistens» ergo proprie significat, Christum nobis assistere cum copia suæ sapientiæ et gratiæ, paratum ut eam in nos effundat, si vas capax, puta cor rebus aliis vacuum ei exhibuerimus; sicut Gehon intumescens, cum aquarum copia assistit agris, ut eam in illos effundat, nisi quis murus vel alius obex obsistat.

Quæres, quis et qualis fluvius est Gehon? S. Epiphanius, S. Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Theodoretus, Josephus, Damascenus, Isidorus, Rabanus, Eucherius, Rupertus, Glossa in *Genes. iii*, et alii veteres communiter, quos citant et sequuntur Conimbricenses in *Meteoræ*, tract. 9, cap. x, et Ribera in *Amos* cap. vi, num. 44, imo et Septuaginta, *Jeremiæ ii, vers. 17*, conferendo cum Hebræo, docent Gehon esse Nilum: Nilus enim

Gehon est Nilus? est qui circuit terram Æthiopiæ, ubi regnat Prete

Joannes, quod de Gehon dicitur *Genes. ii, 13*. Item Nili exundatio celeberrima est, uti de Gehon hic dicitur. Nilus ergo e terrestri Paradiso oritur, sed subterraneis cuniculis absconditur Dei consilio ad occultandum Paradisum, donec perveniat ad regnum Congi, ubi e quodam lacu Nilum primum nasci observarunt ii, qui hoc sæculo ea loca lustrarunt. Hinc veteribus Nili origo incognita: Pausanias tamen in *Corinthiacis* ait non deesse qui ex Euphrate terra condito, ac postea supra Æthiopiæ prodeunte, Nilum effici putant. Quod respondet S. Scripturæ, quæ *Genes. ii*, quatuor illa flumina Paradisi, inter quæ est Euphrates, ex uno oriri, vel in unum confluere docet. Nec mirum, Nilum ita condi, et tam remote exoriri: nam flumina remotissima a mari, hoc modo e mari oriuntur, ut ait Ecclesiastes cap. i, vers. 7. Porro patet Nilum exundare in æstate post messem, quæ in Ægypto fit in maio, puta sub solstitium æstivale, sub quod tempus ibidem fit vendemia; et tum partim exundando, partim oblimando, stercorare et fecundare Ægyptum. Causam exundationis variam dant Solinus, Plutarchus, Diodorus, Mela, Plinius et alii, ut notavi *Exodi* cap. ix. Vera est, quam dat Aristoteles in *Meteor.* et quam recentiores experientia didicerunt, scilicet, pluvie quæ in superioribus partibus, in quibus eo tempore hiems est, quo in Ægypto est æstas, tum ob hiemem, tum ex peculiari cæli et sideris alicujus influxu, stato tempore abundant, et in Nilum cum nivibus a se in aquam resolutis defluunt. Quæ etiam causa est communis inundationis aliorum fluminum. Ita Conimbricenses superius citati. Verum quia incredibile videtur Nilum et Gangem tanto et tam vasto terrarum spatio sub terra se condere, et fluere, puta, per 4,300 miliarium; hinc Pererius, Oleaster, Eugubinus et alii probabiliter censent Gehon æque ac Phison esse illa duo flumina, quæ post confluum Tigris et Euphratis rursus se in duo secant et dividunt. Quæ de re fuse dixi *Genes. ii, 8*.

Porro, apposite Sapientia comparat se Nilo. Ægyptus enim omnem suam fertilitatem et felicitatem haurit a Nilo, sic homines a sapientia. «Nilus ibi coloni vice fungitur,» ait Plinius lib. XVIII, cap. XVIII, exundatione sua enim oblimat, impinguat et fecundat agros: quin et subinde semina aliunde allata in agri sinus jacit, ut coloni provenientes fruges metant, quas non seminarunt. Sic, influente in nos sapientia, velut Nilo, cælestium donorum et seminum, nec aratam nec seminatum virtutum messem provenire cernimus, ut impleatur illud Christi: «Alius est qui seminat, et alius est qui metit. Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis,» *Joan. iv, 37*.

Tropologice, Paradisus voluptatis est anima sapiens et sancta, quæ quatuor rigatur fluvii: Gange, id est prudentia; Nilo, id est temperantia; Tigri, id est fortitudine; Euphrate, id est

Sapientia similis Nilo, cur?

justitia. Ita S. Ambrosius, lib. *De Paradiso*. Vide dicta *Genes. ii*.

38. QUI PERFICIT PRIMUS SCIRE IPSAM, ET INFIRMIOR NON INVESTIGABIT EAM. — *Perficit scire*, id est perfecte scit: est græcismus. Sensus est: Christus solus perfecte novit sapientiam; et quicumque Christo minor et infirmior est, hic nunquam plene eam investigabit. Unde Græca pro *is*, id est *qui*, legendo jam *is*, id est *non*, sic habent, *neque primus perfecte novit eam, neque similiter ultimus perestigabit, q. d.* Nec primus hominum qui studuit sapientiæ, nec ultimus qui eidem studuit vel studebit, eadem plene penetravit aut penetrabit. Unde Tigurina, *primus eam non pervenit exacte, nec item perestigabit ultimus*; clare Syrus, *non absolventur antiquiores sapientiam, nec posteriores comprehendent eam*. Hoc est quod ait Baruch cap. iii, 31: «Non est qui possit scire vias ejus (sapientiæ), neque qui exquirat semitas ejus; sed qui scit universa, novit eam, etc. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est,» homo factus, ut homines doceret sapientiam.

Audi Rabanum. «Vere enim Dominus noster Jesus auctor est scientiæ spiritualis, et salubris doctrinæ: quia ipse per Moysen primum condidit legem, ipse inspiravit Prophetas, ipse docuit Apostolos, ipse ordinavit Evangelistas et prædicatores novi Testamenti: nec alius est plenus et perfectus investigator et agnitor sapientiæ Dei, nisi is qui cum Patre et Spiritu Sancto unus est Deus, de quo scriptum est: Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. Quod autem dicitur: A mari abundavit cogitatio illius, et consilium ipsius ab abyso magna, ostendit profunditatem sapientiæ divinæ inestimabilem et incomprehensibilem esse: quia nemo secreta illius per omnia penetrare potest, nisi ipse unus et solus Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus, qui semetipsum per omnia novit, et consilii sui verus agnitor est. Dat creaturæ suæ tantum de se nosse, quantum novit illi expedire; et doctrinæ suæ fidelibus suis secundum modum dispensationis suæ tribuit intellectum.»

Vers. 39. A MARI ENIM ABUNDAVIT COGITATIO EJUS, ET CONSILIIUM ILLIUS AB (ita legendum cum Romanis et Græcis, non in) ABYSSO MAGNA. — Dat causam cur nemo, nisi Christus, plene possit per noscere sapientiam: quia scilicet «a mari,» id est, præ mari, plusquam mære abundat et profunda est «cogitatio» sapientiæ, et «consilium» ejus præ «abyssu,» id est aquarum voragine et copia, quæ fundo caret, id est, carere hominibus videtur, profundum est et inscrutabile, juxta illud *Roman. xi*: «O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!» Est hebraismus: Hebræum eaim כֶּן *min*, id est, *a, ex, de*, sæpe significat *præ, usquam*. Hoc imitatur subinde Latinus interpres, unde *a* vel *e* sumit pro *præ*. Exempla sunt *Ezech.*

cap. xvi, vers. 3; *Reg. cap. xiv, vers. 21*, et alibi. Quocirca Tigurina vertit, *nam abundantior mari est intellectus ejus, et consilium ejus profundo immensius*; Syrus, *quia præ mari magno multiplicata est sapientia, et cogitatio præ abyso magna*; alii, *supra mare multa est cogitatio ejus, et consilium ejus supra abyssum ingentem*. Aliter Palacius: *A mari divinitatis, inquit, ortum habet sapientia Evangelica, et ideo ejus consilium est in (sic enim ipse legit pro ab) eadem devinitatis abyso. Quis igitur nisi Deus eam cognosceret?*

40. EGO SAPIENTIA EFFUDI FLUMINA. — Tigurina, Vers. 40. *ego sapientia tota effundo super flumina*. Ne quis enim miretur, dicatque: Cur te, o Sapientia, comparasti cum Euphrate, Tigri, Jordane, etc., quid tibi, quæ lux es spiritalis, cognationis aut rei est cum fluminibus? Respondet magnam sibi cum eis cognationem esse; se enim esse matrem fluminum, se e suis visceribus quasi effudisse flumina. Adde, magnam esse analogiam fluminis et aquæ cum sapientia: utraque enim refrigerat, rigat, fecundat, sitim sedat; denique qualis est fluxus fluminis e fonte, talis est fluxus luminis a sole, puta sapientiæ a Deo: imo hic illo longe est celerior, sublimior, divinius. Vide Hydragiologiam M. Antonii Marsilii Columnæ Archiepiscopi Salernit. in qua ostendit aquæ et fluminum præstantiam, ideoque crebrum aquæ usum esse in Sacramentis et rebus sacris. Unde Thales et philosophi, «aquam principem rebus creandis» dixere, inquit Ausonius in *Ludo sapient.*

Analogia aquæ et sapientiæ.

Dicit ergo: Ego Sapientia meipsam in Christo (qui est Sapientia æterna Patris) comparavi fluminibus: quia ego quasi fons effudi flumina tum corporalia et proprie dicta (Deus enim per me quasi ideam et sapientiam ordinate et sapienter creavit omnia, ac proinde tam flumina quam cælum et terram, juxta illud *Proverb. cap. viii, vers. 27*: «Quando præparabat cælos, aderam, quando certa lege et gyro vallabat abyssos, etc. cum eo eram cuncta componens»); tum potius spiritalia et metaphorica: ego enim effudi flumina, id est, abundantiam sapientiæ et gratiarum in fideles et Ecclesiam quovis mundi ævo. Unde de iis subjungit: «Rigabo hortum meum, quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino.» Ita Rabanus: «Christus, inquit, est sapientia, et effudit in mundum flumina doctrinæ Evangelicæ, quæ abundantissime reficiunt et satiant avidas mentes electorum.» Porro, hæc sententia jam deest in Græco et Syro.

41. EGO QUASI TRAMES AQVE IMMENSE DE FLUVIO: Vers. 41. EGO QUASI FLUVII DIORYX, ET SICUT AQUEDUCTUS EXIVI DE PARADISO. — Dat causam ejus quod dixit: «Ego effudi flumina,» quia scilicet ego ipsa sum flumen primigenium, et trames aquæ immense de fluvio; per me ergo cætera omnia tam flumina, quam creata quælibet a Deo creatore profluxerunt.

Nota: Pro «ego quasi fluvii dioryx,» quæ est